

A. Aslı Şimşek, *Eski Köye Yeni Adet: Hukuk ve Edebiyat alıŐmaları*, Hukuk Kuramı, C. 1, S. 4, Temmuz-AĐustos 2014, ss. 11-15.

**ESKİ KÖYE YENİ ADET:
HUKUK VE EDEBİYAT ÇALIŞMALARI**

A. Aslı Şimşek*

---

* ÖĞr.Gör., Atılım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku ABD, asli.simsek@atilim.edu.tr.

Öncelikle başlıkta geçen “eski köye yeni adet”in ne olduğundan bahsetmek uygun olacaktır. Hukuk; hem bir kurallar sistemi olarak kadim zamanlardan, hem de ülkemiz özelinde toplumsal düzeni biçimlendirici bir mekanizma olarak Türk modernleşmesinin başından beri kullanılan bir argüman olmuştur. Hukukun eski köy olması bir parça buradan gelmektedir.

Konumuz itibarıyla, hukuk eğitime ilişkin tartışmaya açılmış birçok unsurun ise eski köyün sakinleri olduğu görülmektedir. Bunların başında hukuku hukukla açıklama, pozitif hukuk metinleri üzerinden dersleri yürütme ve fakat o hukuk kuralının hangi toplumsallığa işaret ettiğine değinmeme gibi teknik ve pozitivist bir yöntemin benimsenmiş olması gelmektedir. Bunlara derslerin kalabalık amfilerde konferans şeklinde işlenmesi, ders programlarının yenilenmemesi, derslerin üzerine kurulu olduğu pozitif hukuk metinleri ve onları açıklayan ders kitapları yerine öğrencinin sadece satın aldığı fotokopilerden çalışarak dersi geçme notu almaya yönelmesi eklenmektedir.¹ Böylece diğer disiplinlere ve sosyal bilimlere kendini büyük ölçüde kapatan hukuk eğitimi muhafazakarlaşmakta ve adeta böyle gelmiş böyle giden bir eski köy düzeni sürmektedir.

Bu eski köye yeni adet olarak nitelendirilebilecek Hukuk ve Edebiyat çalışmaları ise, gelişmiş ülkelerin hukuk fakültelerinin müfredatlarında uzun yıllardır var olmakla birlikte; Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için henüz çok yeni sayılabilecek bir disiplin ve yaratı alanıdır. Türkiye’de hukuk ve edebiyat dersleri hukuk fakültelerinin müfredatına girmeden önce; pek çok edebiyatçının hukuka seslendiği, hukuk sisteminin eleştirisini yaptığı gözlemlenmektedir. Özellikle askeri darbe yıllarının getirdiği baskı ve sansür dönemlerinde edebiyat cephesinden eleştirel sesler yükselmiştir.

¹ Hukuk eğitiminin hali pür melali konusunda aydınlatıcı bir yazı için bkz. Ertuğrul Uzun, “Hukuk Eğitiminde Sorunu Doğru Teşhis Etmek”, E.T. 13.08.2014. <http://yenihukuk.blogspot.com.tr/2014/05/hukuk-egitiminde-sorunu-dogru-teshis.html?spref=fb>

Ülkemizde hukuk fakültelerinin sayısının her geçen gün artmasıyla birlikte, hukuk akademisyenlerinin hukuku sadece hukukla açıklama muhafazakarlığından sıyrılarak eleştirel ve yenilikçi yaklaşımlar getirmeleri ihtiyacı doğmuştur. Bu çalışmalara ise Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi dersinde yürüttüğü atölye çalışmalarıyla Prof. Dr. Gülriz Uygur öncülük etmiştir.

Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde de bu çalışmalardan feyz alınarak 2011 yılında Hukuk ve Sanat Topluluğu² kurulmuştur. Topluluğa üye olan öğrencilerle edebiyatın yanında fotoğraf, sinema, drama ve müzik ile hukuk ilişkisi üzerine de atölye çalışmaları yürütülmektedir. Hukuk ve Edebiyat ise 2013 yılında 2. sınıflar için seçimsel bir ders olarak lisans ders müfredatına dahil olmuştur. İki dönemdir yürütülen Hukuk ve Edebiyat dersi kapsamında hukukun tanımı ve içeriği meselesi, hukuki pozitivism, adalet kavramı, hukuk ve toplumsal cinsiyet, hukukun, yargının ve toplumsal düzenin cinsiyeti olup olmadığı meselesi, ütopya – karşı ütopya kavramları ışığında siyasi iktidar – birey ilişkisi, hukuk devleti kavramı, adil yargılanma hakkı, suçsuzluk karinesi, ceza müeyyidesi, cezalandırmanın amacı, yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı, yargılama sisteminde etik, hak sahibi olan bireyin güç sahibi olan devlete karşı konumu, hürriyet kavramı, suç ve ceza kavramları, toplum – adalet – cezalandırma ilişkisi, eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı, teşkilatlanmamış müeyyideler: hürriyetlerin direnme yoluyla korunması, sivil itaatsizlik, direnme hakkı, demokrasi kültürü konuları ders içeriğine dahil edilmiştir.

Bu konular bağlamında Franz Kafka – Dava ve Ceza Sömürgesi ve Hukuk Öyküleri, Pınar Kür - Asılacak Kadın, George Orwell - 1984 ve Hayvan Çiftliği, Haldun Taner - Eşeğin Gölgesi, Orhan Kemal - Murtaza, Fyodor Mihayloviç Dostoyevski - Suç ve Ceza, Albert Camus - Yabancı, Harper Lee - Bülbülü Öldürmek, Sophokles -

² Hukuk ve Sanat Topluluğu çalışmaları Öğr. Gör. A. Aslı Şimşek ve Ar. Gör. Damla G. Songur tarafından yürütülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://hukukvesanat.atilim.edu.tr/>

Antigone, Jose Saramago - Körlük, Aldous Huxley - Cesur Yeni Dünya eserleri irdelenmiştir.

Bu konular, dersi seçen öğrenciler arasında 5-10 kişilik gruplar oluşturularak paylaştırılmıştır. Her bir grubun kendi konusuyla bağlantılı edebi eser ve teorik kaynaklarla güncel haberler ve mahkeme kararları arasında bağlantı kurması sağlanmıştır. Gruplar bu şekilde hazırladıkları ödevlerini sınıfta bir sunumla tartışmaya açmışlardır. Sunuma hazırlık safhasında dersi yürüten hoca tarafından gruplara amaç, yöntem, kapsamla ilgili bilgilendirmeler yapılmıştır. Sunum şekli konusunda öğrenciler serbest bırakılmış; bazı sunumlarda öğrenciler yaratıcı drama çalışmaları yapmışlar, bazı sunumlarda renkli kartonlar, resim ve fotoğraflar veya saydam gösterisi kullanarak tartışmayı daha ilgi çekici hale getirmişlerdir.

Aslına bakılırsa seçilen konular Hukuk Başlangıcı, Genel Devlet Teorileri, Ceza Hukuku, Kamu Hürriyetleri, Hukuk Felsefesi gibi derslerde işlenen konulardır. Ancak hukukun temel ilkelerini oluşturan bu ve benzeri konuların mevzuat ağırlıklı diğer kamu hukuku ve özel hukuk dersleriyle olan bağlantısı ne yazık ki kurulamamaktadır. İşte Hukuk ve Edebiyat dersinin teori ile pratik arasında bir köprü olma, hukuk nosyonu denilen ruhu yakalama, ağır ders yükü nedeniyle o derslerde tartışılmayan masaya yatırma gibi pratik kaygıları da söz konusudur.

Dikkat edilecek olursa amfilerde konferans verilmesi şeklindeki ders işleme yönteminden tamamen farklı bir yol izlenmektedir. Bu da eski köye yeni bir adet demektir. Dilimizde eski köye yeni adet deyiminin olumsuz bir anlamı vardır. Oysa bu yazıda Hukuk ve Edebiyata bir olumsuzlama yapmaya niyet edilmemiştir. Ancak başta da ifade edildiği gibi hukuk eğitimi kendi içine kapalı ve değişim konusunda tutucu bir tavra sahiptir. Dolayısıyla Hukuk ve Edebiyat çalışmalarının ülkemizde çok kısa bir geçmişe sahip olması, bir anabilim dalı düzeyinde kabul görmüş olmaması, şu anki çalışmaların edebiyatta hukuk ile sınırlı olması ve edebiyat olarak hukuk çalışmalarının yeni yeni gündeme gelmesi de bu yeni alanın eski

köyde yeni bir adet olarak karşılaştığı zorluklara işaret etmektedir.

Bir de bu yeni dersi öğrencilere benimsetme meselesi söz konusudur. Hukukun ciddiyetini, ülkemizde hobi olarak görülen edebiyat gibi bir alanla karşılaştırma ve bunun bir güzel okuma yazma dersi olmadığını gösterebilme kaygısı mevcuttur. Bu kaygıyı bertaraf etmek zor olmasa da, öğrenciler cephesinden karşılaşılan en temel sorun öğrencilerin okumayı sevmemeleri olmuştur. Kitap okumak sadece sınav zamanı yerine getirilen bir yükümlülük olarak algılanmakta, eğitim hayatının herhangi bir safhasında araştırma yapmamış öğrenci için hem ders kitabı dışında bir şeyler okumak hem de kütüphaneye gidip araştırma yapmak zor gelmektedir. Bu nedenlerle dersi seçen öğrenci sayısı ikinci yıl, birinci yıla göre düşmüştür.

Öte yandan Hukuk ve Sanat Topluluğu bünyesinde, derste olduğu gibi zorunlu değil de, gönüllü olarak hukuk ve edebiyat atölye çalışmalarına katılan öğrencilerin okumaya ve araştırmaya gerekli vakti ayırdığı, hatta ders dışı saatlerde yapılan atölye çalışmalarına kendi iradeleriyle aksatmadan katıldığı gözlemlenmiştir.

Topluluk çalışmalarından cesaret alarak Hukuk Fakültesi'nde yürütülen "*Hukuk Kavramlarının İçselleştirilmesinde Sanatın Rolü: Ayrımcılık Yasağı Kavramı Üzerine Bir Bilinç Yaratma Çalışması*" başlıklı Lisans Araştırma Projesi'nde (LAP)³ yer alan 15 öğrenci ile eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı üzerine hukuk ve edebiyat atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Bülbülü Öldürmek eseri üzerinden yürütülen çalışmalarda ayrımcılık yasağı kapsamında korunan hukuki menfaatler incelenmiştir. Demokratik bir toplumun temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesinin ayrılmaz parçası

³ Adı geçen LAP, Öğr. Gör. A. Aslı Şimşek ve Ar. Gör. Damla G. Songur tarafından 2013-2014 akademik yılında yürütülmüştür.

Atılım Üniversitesi tarafından desteklenen Lisans Araştırma Projeleri konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://argeda.atilim.edu.tr/atilim-universitesi-destek-programlari>

olan ayrımcılık yasağı konusunda; önyargı, tolerans, değer-değer yargısı meseleleri bağlamında yargılama sürecinde değerlendirme sorunu ele alınmıştır. Projenin başında eşitlik ilkesi katılımcılar için sadece Anayasanın 10. maddesinde düzenlenmiş bir ilke iken, bir yılın ardından şu şekilde görüş bildirmişlerdir:

- Aslında ne kadar fazla ayrımcılık kategorisi olduğunu ve bakmakla görmek arasında fark olduğunu öğrendim. (Katılımcı 1)
- Çalışmalarda ayrımcılık yapan kişi rolüne büründüm ve ruh hallerini anlamaya çalıştım, bu da o insanlara nasıl yaklaşmamız gerektiği ile ilgili bana fikir verdi. (Katılımcı 2)
- İnsanlara sadece insan olarak bakabilmeyi öğrendim. (Katılımcı 3)
- Bazen empati kurmanın bile yetersiz olduğunu anladım. (Katılımcı 4)
- Bilmenin yetmediğini, hissetmenin de gerekli olduğunu öğrendim. (Katılımcı 5)
- Sanat dallarının topluma hakim olan ayrımcılığı işlemekte ne kadar başarılı olduğunu öğrendim. (Katılımcı 6)
- Ayrımcılığın insan aracılığıyla var olduğunu ve insanlara sonrada aşılana bu yapının, farkındalık oluşturularak ve insana insan olduğu için değer verilmesiyle yok edilebileceğini öğrendim. (Katılımcı 7)

Görüldüğü üzere katılımcıların soyut bir ilke olarak kodladıkları eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı; artık hakikatte nasıl karşılına çıktığı, hukukun buna yaklaşımı ve hukukçu olarak nasıl yaklaşmaları gerektiği çerçevesinde somutlaştırılmıştır. Özellikle tartışmalar, bir yargılama sürecinde yargının aktörlerinin tutumunun nasıl olduğu ve olması gerektiği bağlamında aydınlatıcı olmuştur.

Bundan başka katılımcıların proje başlangıcında Hukuk ve Edebiyat çalışmaları konusunda sadece bir edebi metnin okunacağını bildikleri, fakat çalışmanın ne gibi bir sonucu olacağı konusunda tam bir fikir sahibi olmadıkları gözlemlenmiştir. Bir yıllık çalışmanın

ardından Hukuk ve Sanat ve Hukuk ve Edebiyat çalışmalarının kendilerine ne kazandırdığı konusunda şu şekilde görüş bildirmişlerdir:

- Aslında okuduğumuz bölümün ve ileride meslek hayatımızı kaplayacak hukuk yaşantısının her evresinde karşımıza çıkacak ve bizim yolumuzu çizecek çok önemli kavramları içi boş bir şekilde öğreniyoruz. İşte sanat burada devreye giriyor. Adalet, hakkaniyet, hak gibi kavramların içini dolduruyoruz, hayatımızda bir yer edinmesini sağlıyoruz. Onları hem tanımlıyor hem de çeşitli yöntemlerle pratiğe döküyoruz. (Katılımcı 4)
- Herkes Anayasa md. 10'u açarak normun lafzından belli anlamlar çıkarmaya çalışabilir ancak pozitif hukuk, hukukun yalnızca küçük bir parçasıdır. Alabildiğine soyut ve tek bir tanımlı yapılamayacak türden kavramların başında gelen eşitliğin ve ayrımcılık yasağının anlaşılabilmesi için etkili bir araç gereklidir. Sanat da duyguları ve akli aktarmak açısından en etkili çalışmaları bizlere sunan yegane şeydir. Hukukun öğretiminde kişinin belli kavramları içselleştirebilmesi açısından kullanabileceği en efektif yöntemlerden birisi sanat eserlerini incelemektir, zira sanat eserlerinin de kaynağı tıpkı ayrımcılık gibi insandır. Her eser, sahibi tarafından birçok toplumsal referans içine işlenerek oluşturulmuştur ve bilindiği üzere ayrımcılık gibi hukuki kavramlar her zaman ve mekandaki toplumsal yaşantının içinde genişçe yer alır. Bu nedenle hukuk öğrencisi, hukukçu olabilmek adına hukukun üzerinde durduğu kavramların ne olduğunu, sanatı kullanarak diğer yöntemlere nazaran daha rahat kavrayabilir ve onları içselleştirebilir. Dolayısıyla hukuk ve sanat çalışmaları, kişiye hukuki bir bilgiyi öğretirken sanat

eserine konu edilmiş somut durumu göstererek ve duygularına etki ederek daha etkin ve kalıcı bir öğretim metodu sunuyor. (Katılımcı 6)

- Örneğin hukuk eğitimi alırken kanunun yaratılma aşamasından uygulanma alanına kadar her türlü bilgi, öğrencilere verilmektedir. Kanunlar genel ve soyut bir şekilde oluşturulmaktadır. Adaleti sağlama amacı güden bu soyut kanunun gerçekte ne çeşit adaletsizlikler yarattığını, bir romanı okuyarak gözlemleyip anlayabiliyoruz. (Katılımcı 7)

Hukukçuyu mevcut kuralların ağzı olan mekanik bir forma dönüşmekten alıkoyma potansiyeli olan Hukuk ve Edebiyat; hem bir akademik araştırma alanı olarak hem de bir lisans programı olarak hukuka; sosyoloji, siyaset, ekonomi, tarih, felsefe, edebiyat gibi sosyal bilimlerle ve hümaniter disiplinlerle karşılaşma ve eleştirel düşünme şansı sunmaktadır. Böylece hukuk; gündelik yaşama, sokağa inip, hakikate dokunup insanileşecektir.

Bunun yanında öğrenciler sadece hukuk metinlerinin ezbere öğrenilmesinin kendilerine katkısı olmadığını ve ağır çalışma temposunu daha da sıkıcı hale getirdiğini belirtmişlerdir. Hukuk ve edebiyat çalışmalarının fotoğraf, sinema, drama, müzik gibi farklı sanat dallarıyla desteklenmesinin de daha yaratıcı bir zihinsel süreç oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Projeye katılan öğrenciler 2., 3. ve 4. sınıftan olduklarından; dersi alan 2. sınıf öğrencilerine göre birbirleriyle bilgi birikimlerini paylaşmak ve konuları daha derinlemesine tartışmak bakımından daha verimli bir grup çalışması ortaya çıkardıkları gözlemlenmiştir.

Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde hem ders olarak hem proje çalışmalarıyla hem de topluluk etkinlikleriyle desteklenen Hukuk ve Edebiyat çalışmaları; daha önce hukukçular tarafından tartışmaya açılmamış tabu alanları tartışmaya açmakta, evrensel ve bölgesel toplumsal meselelere farklı açılardan bakabilmeyi amaç edinmektedir. Her ne kadar eski köyün sakinleri direnç gösterse de; Hukuk ve

Edebiyat çalışmalarının, hukukta verili bilgiyi kabulden öteye geçmek ve düşünme ve sorgulamanın önünü açmak bakımından bir dönüm noktası olduğu düşünülmektedir.